

NEDOVĚDLI SI POHOVOŘIT (VONDRÁK VERSUS ŠVIHOVSKÝ)

JAROSLAV VACULÍK

The paper considers, with the use of archive research, two representatives of the Russian Czechs in the First World War – Václav Vondrák and Věnceslav Švihovský – who had a common goal – the liberation of the Czechs from Austrian domination – though chose to pursue it using different means and with the help of different associates.

Key words: Russian Czechs; WWI; Václav Vondrák; Věnceslav Švihovský.

V předválečném Rusku žilo dle sčítání lidu v roce 1897 celkem 50 tisíc Čechů – ruských státních občanů, z toho více než polovina ve Volyňské gubernii – 27 tisíc. Kromě toho zde bylo mnoho Čechů, kteří si ponechali státní občanství rakouské. Po vypuknutí války byli ruští občané mobilizováni do ruské armády, rakouští občané, kteří se nevrátili do Rakousko-Uherska, měli být jako příslušníci nepřátelského státu internováni. Aby se odlišili od rakouských Němců dávali najevo svou loajalitu vůči ruskému státu a nepřítelství k habsburské monarchii. Ve velkých ruských městech, kde žilo nejvíce Čechů, se konala protirakouská shromáždění. V Petrohradě se již 5. srpna 1914 u pomníku Kateřiny II. sešli tamní Češi, aby pochodovali po Něvské třídě ke Kazaňskému chrámu a dále až k Zimnímu paláci. Požadovali, aby jim bylo urychleně uděleno ruské státní občanství. Podle husitského praporu s kalichem se někteří Rusové domnívali, že jde o demonstraci proti zákazu prodeje alkoholu.

Také v Moskvě se následujícího dne konala demonstrace tamních Čechů, kteří pochodovali ke Kremlu pod českým bíločerveným praporem pod vedením představitelů zdejších českých spolků Svatopluka Koníčka a Luise Tučka.

K velké manifestaci proti Rakousko-Uhersku došlo v Kyjevě v sále Kupeckého domu a na přilehlém Alexandrovském náměstí na konci hlavní třídy Kreščatik. Bylo rozhodnuto, aby rakouští Češi se začali zapisovat do dobrovolnické české vojenské jednotky a ženy do Červeného kříže. Byl zvolen Český výbor pomoci válečným poškozcům, vdovám a sirotkům, v čele s podnikatelem Jindřichem Jindříškem jako předsedou a dr. Václavem Vondrákem jako tajemníkem. Výbor sídlil ve Vondrákově hotelu Praha na Velké Vladimírské ulici v centru města. Zde se také měli hlásit čeští dobrovolníci. České noviny Čechoslovan vydávané v Kyjevě Věnceslavem Švihovským vyzývaly, aby Češi vstupovali buď do ruské armády nebo do proponované české jednotky.

K protirakouským demonstracím došlo také v Charkově, Oděse, Varšavě, Rostově na Donu a Jekatěrinodaru (nyní Krasnodar). Dne 20. srpna 1914 (dle juliánského kalendáře) car Mikuláš II. přijal v Kremlu deputaci moskevských Čechů, která mu předala petici, ve které žádali o udělení ruského občanství a vyjádřili přání, aby „česká koruna sv. Václava zazářila v paprscích koruny Romanovců“.¹ Ke druhé audienci ruských Čechů u cara došlo 4. září 1914 v Carském Sele u Petrohradu.

Již 20. srpna 1914 generální štáb povolil formování české vojenské jednotky v Kyjevském vojenském okruhu. Podmínkou vstupu do jednotky byla žádost o ruské státní občanství. Předpokládal

¹ MURATOVY, A. i D.: *Češskaja družina i jejo pervyje dobrovolcy, část I.* Russkoje slovo, 2013, č. 7–8, s. 20.

vstup 500 českých dobrovolníků, kteří měli podléhat ruským důstojníkům. Jako první přijížděli do Kyjeva dobrovolníci z Petrohradu, Moskvy, Oděsy a Nikolajeva, následovali Češi z Jekatěrinoslavi (nyní Dnipropetrovsk), Jekatěrinodaru, Charkova, Volyně, Podolí, Varšavy, Uralu a severního Kavkazu. Dne 11. října (28. září dle tehdejšího juliánského kalendáře) na Sofijevském náměstí v Kyjevě složili dobrovolníci přísahu carovi a Rusku. Po přísaze promluvil tajemník Českého výboru Václav Vondrák, který zdůraznil, že „*nás není mnoho, ale naše síla nespočívá v množství*“.²

Václav Vondrák patřil k předním organizátorům českého kulturního a politického života v Rusku před 1. světovou válkou, a byl stoupencem konstitučně demokratické Strany lidové svobody (kadetů). Po ruské revoluci 1905 začal v Kyjevě vydávat týdeník *Ruský Čech*, věnovaný českým zájmům v Rusku. Redakce sídlila v jeho kyjevském hotelu Praha na Vladimírské ulici. List zastával liberální postoje a musel čelit represím carských úřadů proti všemu svobodomyšlnému tisku. Vydavatel Vondrák byl nejednou za publikované materiály pokutován. Na stránkách týdeníku *Ruský Čech* bylo otištěno mnoho statí namířených proti činnosti ultrapravicových klerikálně monarchistických a nacionalistických černosotněnců. V redakční stati *Černosotněnci a český zemědělec* se uvádělo, že černá sotňa provokuje Čechy, počet černosotněnců na Volyni prudce vzrůstá a heslo Rusko Rusům vytváří konfliktní situace tam, kde dříve nebyly. Stať byla úmyslně publikována v ruském jazyce.³ V témže čísle byl přetištěn text carského manifestu z 10. června 1870 *O usazení Čechů na Volyni* a čtenářům se vysvětlovalo, že Češi mají právo na půdu, kterou obdělávají. Charakteristickou byla stať zdůrazňující, že Češi na Volyni nejsou kolonisty, nýbrž řádnými občany slovanského státu.

Vondrákovy noviny měly velké zásluhy o koncentraci ruských Čechů, noviny je povzbuzovaly, obhajovaly i varovaly. Časopis usiloval o sjednocení tamních Čechů a vedl je k tomu, aby si uvědomili svůj význam a tomuto uvědomění dávali výraz při každé příležitosti. Bohužel nebyl tak rozšířen, jak by se dalo očekávat. V poměrně konzervativních Čechích na Volyni vyvolala zmatek a úžas neohrožená pozice nového časopisu proti působení reakčních sil soustředěných v pravoslavném klášteře v Počajevě a jejich satelitů z řad gubernské administrativy a některých ruských statkářů. Kolem redakce *Ruského Čecha* se záhy seskupil výkvět české inteligence v Rusku.

Vydavatel dr. Vondrák, který byl zároveň důvěrníkem Národní rady české pro Rusko, psal v roce 1908 do Prahy, že díky časopisu došlo k velkému kulturnímu pokroku mezi ruskými Čechy, mj. vzniklo mnoho ochotnických souborů a čítáren. Zároveň upozorňoval na „*úžasně konzervativní, těžkopádný charakter*“ ruských Čechů.⁴ Živnobance nabízel Vondrák za 10 mil. rakouských korun ke koupi majetek hraběnky Šuvalovové na Volyni a zabýval se i možností kanonizace Jana Husa katolickou církví, což mělo odstranit protiklady mezi stoupenci jednotlivých náboženství. Národní rada česká se však dívala na Vondrákovy návrhy se značnou skepsí. Účast českého kapitálu na nové české kolonizaci Volyně odmítla, neboť „*pro věc tuto jest málo zájmu*“.⁵ Obdobně se vyjádřila k Husově kanonizaci, na kterou „*není jednotného názoru českých politických stran*“.⁶

V roce 1911 ruská vláda povolila zřízení újezdních a gubernských zemstev také v západních guberniích. Ve volbách do volyňského gubernského zemstva 22. června (4. července) 1911 Češi podporovali tzv. zemský blok složený z různých liberálních politických skupin, za který kandidoval ve statkářské kurii také dr. V. Vondrák. Rozhodně odmítli kandidáty klerikálně-

² Čechoslovan, 4, 1914, 11. (24.) 10.

³ Ruský Čech, 1, 1906–1907, č. 9, s. 6–7.

⁴ Národní archiv Praha (dále jen NA), f. Národní rada česká (NRČ), k. 324/3, dopis V. Vondráka NRČ z 21. 1. 1908.

⁵ Tamtéž, dopis NRČ V. Vondrákovi z 23. 2. 1908.

⁶ Tamtéž.

nacionalistického monarchistického Svazu ruského lidu, základem jehož programu byly pravoslavné náboženství, carský absolutismus a ruský nacionalismus. Jednotný postup volyňských Čechů vedl k porážce ruských nacionalistů: „*Volyň má co děkovat Čechům, že ji osvobodili od zpátečnické hlízy*“, napsal kyjevský český týdeník *Čechoslovan*.⁷ Dr. Vondrák byl zvolen členem gubernského zemstva a předsedou jeho školského výboru, což však ministerstvo vnitra vetovalo. Opětvou volbu nepřijal, aby zamezil konfliktu s úřady.⁸ V gubernském zemstvu zaujal kritické stanovisko k carské vládě a pevně bránil české zájmy na Volyni.

Sňatkem s dcerou jednoho z představitelů Volyňské gubernie Sofií Ješčenkovou vyženil rozsáhlý půdní komplex v severní části Volyně, který zahrnoval 12 700 děsjatin půdy (děsjatina = 1,092 ha). Kromě hotelu Praha v Kyjevě, 3/14 továrny Česká vozovka v Kyjevě, 1/6 domu na Bibikovském bulváru v Kyjevě, pivovaru v Černigově (Černihiv), domu na Zolotovorotské ulici ve středu Kyjeva a 11 děsjatin vilových parcel u moře na Krymu vlastnil také 5% podíl na antracitových dolech, 120 akcií tiskárny Korčák-Novický v Kyjevě, polovinu koncese na exploataci státních lesů ve Volyňské a Minské gubernii, 20 akcií společnosti Extrafron v Kyjevě a 10 128 děsjatin v Ozeranech na Volyni. K ulehčení těžby dřeva vybudoval železnici z Olevska (na Jihozápadní dráze Kyjev – Brest) do Ivanovy Slobody v délce 66 km. Jeho matka Anna Vondráková byla majitelkou statku Dmitrovka u Kyjeva se 40 děsjatinami půdy.⁹

Vrcholem Vondrákovy politické kariéry se stala léta 1914–1917. Po vypuknutí první světové války se jeho hotel Praha v Kyjevě stal místem, kde se začala organizovat Česká družina. Vondrák, který jako člen zemstva měl otevřené dveře do civilních a vojenských úřadů, předpokládal, že válečné události přivedou do Ruska rakouské zajatce a mezi nimi Čechy, a proto činil první opatření k tomu, aby zabránil jejich odesílání na Sibiř, neboť zpočátku ruské úřady nedělaly rozdíl mezi rakouskými Čechy a Němci. Jednal s kyjevskými vojenskými činiteli, především s hlavním velitelem Jihozápadní fronty gen. Nikolajem Ivanovem a náčelníkem štábu gen. Michaiilem Alexejevem.¹⁰

Od počátku války vyvíjel dr. Vondrák mimořádnou aktivitu. Jezdil do stavky (hlavního stanu) vrchního velitele, pobýval ve stavce Jihozápadní fronty, cestoval do Petrohradu, aby docílil zrušení různých omezení týkajících se Čechů – rakouských občanů, úlev při poskytování ruského občanství a urychlení organizace československého vojska.

Jako předseda vojenské komise Svazu československých spolků na Rusi přistoupil dr. Vondrák k náboru českých zajatců z rakousko-uherské armády do závodů pracujících na obranu. V dubnu 1915 se sešel s českými zajatci z 28. pěšího pluku rakousko-uherské armády, kteří přešli na druhou stranu. Ve své řeči hovořil o slibu ruské vlády, že ti Slované, kteří budou chtít bojovat, budou propuštěni ze zajetí a budou požívat všech práv a výsad, které mají ruští občané.

Na II. sjezdu Svazu československých spolků na Rusi, který se uskutečnil o velikonočních 1916 v Kyjevě, byl dr. V. Vondrák jednomyslně zvolen předsedou správy Svazu. Sjezd zaslal telegram Tomáši G. Masarykovi, ve kterém uznal Národní radu československou v Paříži jako vedoucí orgán zahraničního odboje. Vondrákova vojenská komise předložila sjezdu návrhy týkající se dalšího zvětšování československé brigády, její přeměny v samostatné vojsko a eventuální (po carském souhlasu) všeobecné mobilizace zajatců a kolonistů.¹¹

⁷ *Čechoslovan*, 2, 1912, č. 1, s. 3–4.

⁸ POSPÍŠIL, A.: *Československá duševní armáda na Rusi*. Praha 1925, s. 79–81.

⁹ Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), f. Ústřední sdružení Čechů a Slováků z Ruska (ÚSČSR), k. 20, i. č. 285, V. Vondrák ministerstvu zahraničních věcí ČSR 25. 9. 1920.

¹⁰ *Čechoslovan*, 4, 1914, 11. (24.) 10.

¹¹ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚH-VHA), fond Svaz československých spolků na Rusi, k. 6, II. sjezd.

Prohlášení loajality Masarykovi, který byl kvůli svému dílu Rusko a Evropa v carské říši persona non grata, vzbudilo nelibost ruského ministerstva zahraničních věcí. Přednosta politického oddělení komoří M. Priklonskij obvinil Svaz československých spolků na Rusi, že usiloval podrobit si veškerou masu Čechů v Rusku „*absolutně nekontrolovatelné – tajné moci kyjevského komitétu* (správa Svazu – J. V.) a jeho prostřednictvím londýnskému komitétu Masarykovu (Národní rada v Paříži – J. V.), který svémocně představuje zájmy celých Čech u Ruska a dokonce u celého světa“.¹² Podle Priklonského byla známa Masarykova protiruská orientace, stejně jako údajně protiruská a protimonarchistická orientace ruského občana dr. Vondráka, jehož „*kyjevský komitét je slepým nástrojem v rukách londýnských*“. Zesílení vlivu těchto dvou výborů nebylo údajně žádoucí pro Rusko ani z hlediska zahraniční, ani vnitřní politiky. Opatření projektovaná kyjevskou správou Svazu prý odporovala zájmům Ruska, např. „*předčasné a násilné sjednocení Čechů a Slováků*“.

Návrh organizace československého vojska v Rusku byl jménem správy Svazu podán dr. Vondrákem 4. (17.) června 1916 a o tři dny později byl Vondrák přijat carem. Následujícího dne došel do Kyjeva telegram, podle kterého car návrh v zásadě schválil.

V srpnu 1916 vyvrcholila v Kyjevě jednání mezi zástupci Československé národní rady v Paříži Josefem Dürichem a Milanem R. Štefánikem a Svazu československých spolků na Rusi V. Vondrákem a Janem Volfem. V tzv. kyjevském zápisu se pravilo, že český národ „*chová absolutní důvěru k Rusku, které šlechetně projevilo svou rozhodnou vůli pokračovati ve svém historickém poslání a chrániti a osvobozovati Slovanstvo*“.¹³ Představitelé Svazu museli souhlasit s tím, že vojenské a zajatecké záležitosti jsou součástí diplomaticko-politické akce, za kterou zodpovídala Československá národní rada v Paříži. Jejím představitelem v Rusku se stal poslanec Dürich, který měl plnou důvěru carské vlády.

Náměstek ruského ministra zahraničních věcí A. A. Něratorv žádal omezit vliv správy Svazu a zabezpečit v něm hlavní úlohu Dürichovi: „*Zatím pod vlivem kousků Masarykových, Vondrákových a Štefáníkových (...) Dürich začíná vyslovovati obavy*“.¹⁴ Důvěrné memorandum ruského ministerstva zahraničí o československé otázce ze 16. (29.) září 1916 požadovalo postavit do čela československé akce v Rusku poslance Düricha, který by měl právo dozoru nad činností Svazu československých spolků.

Předseda Slovanského dobročinného spolku akademik Alexej Ivanovič Sobolevskij psal v říjnu 1916 ministru zahraničí: „*V současné době mezi ruskými Čechy probíhá boj. Na jedné straně stojí Čech V. Vondrák, představitel ústřední rady českých organizací, existujících v Rusku. Je ruským rodákem a více Rus než Čech. Jako Rus patří k progresistům a je znám jako nadšený stoupenec ukrajinství a ve značné míře rusofob (...) takový představitel nacházejících se v Rusku Čechů (...) mezi Rusy, kteří ho znají, vzbuzuje různé pochybnosti*“.¹⁵ V protikladu dr. Vondrákovi vyzvedával Sobolevskij Düricha, který prý byl již dávno znám jako rusofil: „*Vondrák nechce znát Düricha. Zdá se, že v tom následuje pokyny nejen svých stoupenců z řad Čechů, jako názory té ruské politické strany, ke které patří. Samozřejmě Vondrák nehodlá postoupit Dürichovi svou roli vůdce českých organizací a českého tisku v Rusku. Vzhledem ke hrozícímu nebezpečí ostudy je nezbytné, aby ruská vláda se záležitostmi zabývala a splnila Dürichova přání, zbavila Vondráka té vysoké pozornosti, které se mu dosud dostávalo, a těch peněžních prostředků, které mu vláda poskytovala a jež by byly dány k dispozici Dürichovi*“.¹⁶

¹² BENEŠ, E.: *Světová válka a naše revoluce III*. Praha 1931, s. 566–572.

¹³ BENEŠ, E.: c. d., s. 589.

¹⁴ *Národní osvobození*, 25. 5. 1924.

¹⁵ POPOV, A.: *Čechoslovackij vopros i carskaja diplomatija v 1914-1917*. Krasnyj archiv, 1929, č. 33, s. 19.

¹⁶ Tamtéž.

Dürich přerhl dosavadní kontinuitu vedení odboje v Rusku, dr. Vondrák byl kyjevským paktem zbaven své politické a reprezentační moci ve vztahu k vládě a vojenskému velení. Vondrákův plán mobilizace českého živlu na Rusi byl zatlačen do pozadí. Vrcholný princip plánu dr. Vondráka, sněm všech Čechů a Slováků v Rusku, byl na hlavu postaven uznáním Düricha jako jediného legitimního reprezentanta národa v Rusku.¹⁷ Přitom podle jednoho z ruských Čechů byl dr. Vondrák „*skoro jediným českým inteligentem rozeným na Rusi a vychovaným v ruských školách, zachovavším v čistotě svoji národnost. Sám probudilý budil jiné. Svým neobyčejným řečnickým talentem a temperamentem často strhával masy k nadšení. Byl předvídavým diplomatem. Vondrák byl nejradikálnějším politikem mezi usedlíky, což mu při jeho upřímném rusofilství a slavjanofilství nijak v rozhodujících kruzích nevadilo. Hájil revoluční, demokratický a národně politický charakter československého vojska. Byl pokrokovou páteří správy Svazu. Chtěje zachránit Svazu jeho vojenský projekt, šel na kompromis s Dürichem, který pařížská Národní rada Svazu přímo vnutila svým pověstným kyjevským zápisem, za což byl potom touž Radou mentorován a neodpovědnými agitátory přímo zrádcován.*“¹⁸

Začátkem roku 1917 psal přednostovi zvláštního politického oddělení ministerstva zahraničí Prikloňskému kyjevský pekař Jindřich Zíval jako předseda tamního Spolku československé jednoty, že hlavním viníkem chaosu v českých záležitostech je stoupenec kadetů dr. Vondrák, a požadoval jeho odstranění z vedení správy Svazu.¹⁹ Podle Edvarda Beneše nedůvěra carských úřadů ke stoupenecům T. G. Masaryka byla rozšířena i „*na Svaz československých spolků (nejvíce v roce 1916, když byl veden skupinou kyjevskou), jemuž bylo vytýkáno, že podléhá prof. Masarykovi, že není dost rusofilský a že je veden dr. Vondrákem, kterému bylo bráno ve zlé, že je liberál a ukrajínofil.*“²⁰

Vondrák se dostal do palby kritiky z různých stran. V prvé řadě to byli stoupeneci ruských nacionalisticky orientovaných novin *Kijevljanin* Jindřich Zíval, František Dědina a další. Na Vondráka se sypala udání pro jeho údajné neslovanské, protiruské, protimonarchistické a proukrajinské názory. Z druhé strany byl napadán petrohradskými Čechy kolem časopisu *Čechoslovák* pro své údajné carofilské a nedemokratické názory. Do této situace přišel se svými požadavky na vedení odboje v Rusku J. Dürich a ruské úřady, které chtěly omezit vliv Vondrákova Svazu. Kromě toho zde byly požadavky zajatců a vojska nespokojených s pomalým postupem osvobození zajatců a vytváření armády.

Dne 6. (19.) února 1917 adresoval předseda správy Svazu československých spolků dr. Vondrák dopis vedoucímu diplomatické kanceláře hlavního stanu N. A. Basilimu o stavu československých záležitostí v Rusku. Poukázal na to, že hned po vzniku války československé spolky v Rusku se sjednotily do Svazu, který zorganizoval na frontě brigádu a v zázemí zajatce pracující v podnicích pro obranu, agitoval prostřednictvím tisku a dělal jasnou rusofilskou politiku: „*Cožpak my, ruští poddaní, zde narodivší, zde vyrostlí a vychovaní, zhusta oženivše se s Ruskami, připoutaní zde majetkem, služebními i veřejnými zájmy – cožpak my nejsme loyální?*“²¹

Po únorové revoluci 1917 Svaz československých spolků pokračoval v činnosti, ale dosavadní Vondrákovo vedení se stalo předmětem útoků a kritiky za dosavadní spolupráci s carským režimem. Sám Vondrák v memorandu adresovaném Prozatímní vládě vysvětloval dosavadní politiku Svazu a zdůraznil, že nebýt překážek ze strany starého režimu měli by Češi a Slováci v Rusku již ne brigádu, ale celý armádní sbor.

¹⁷ Věstník Ústředního svazu Čechů a Slováků z Ruska (ÚSČSR), 16, č. 12, s. 101–103.

¹⁸ Tamtéž, 16, č. 12, s. 101–103.

¹⁹ POPOV, A.: c. d., s. 25.

²⁰ BENEŠ, E.: c. d., I., s. 295–296.

²¹ BENEŠ, E.: c. d., III., s. 613–614.

Na III. sjezd Svazu československých spolků v roce 1917 byl dr. Vondrák zvolen kyjevskými Čechy pouze jako náhradník.²² Svůj postup při budování politické organizace ruských Čechů, českého vojska a řešení zajatecké otázky Vondrák obhajoval v brožuře *Proč nemáme dosud vojska?*, kterou vydal v předvečer sjezdu.²³ V jednatelské zprávě přednesené dr. Vondrákem se uvádělo, že podle depeše z hlavního stanu byl nábor dobrovolníků do československého vojska z řad zajatců definitivně povolen. Po sjezdu odešli do politického ústraní dosavadní přední činitelé československého odboje, především dr. Vondrák. Nenašel se způsob, jakým by byli i nadále zapojeni do odbojové práce. Vondrák na nabídky další spolupráce nereagoval.

Ve volbách do ruského Ústavodárného shromáždění v listopadu 1917 dr. Vondrák kandidoval na listině ruských konstitučních demokratů. Po německé okupaci Ukrajiny na jaře 1918 byl Vondrák uvězněn a unikl trestu smrti jen díky přímluvě pravoslavného kyjevského archimandrity. Uprchl do Novorossijska k Dobrovolnické armádě gen. Antona Ivanoviče Děnikina, který jej vyslal jako svého delegáta do nově vzniklé ČSR.²⁴

Začátkem roku 1919 se v Oděse přihlásil u Zplnomocněného zástupce ČSR v Rusku a byl mu 4. února 1919 vydán československý cestovní pas.²⁵ Usnesením obecního zastupitelstva Nuslí byl přijat do domovského svazku této obce. Tím nabyl československé státní občanství on i jeho žena Sofie (Žofie). U okresní politické správy na Královských Vinohradech složil 20. května 1921 státoobčanskou přísahu.²⁶ Před svým odjezdem do francouzské Nice byl konzultantem Škodových závodů.²⁷

Vondrák promluvil 17. května 1925 na národnědemokratickém táboře uspořádaném v Praze na Staroměstském náměstí na počest dr. Karla Kramáře.²⁸ V roce 1927 publikoval dva dokumenty. Prvním z nich byl otevřený dopis ministru spravedlnosti prof. dr. Robertu Mayr-Hartingovi, ve kterém se ohradil proti některým poznámkám, které ve své Světové revoluci učinil T. G. Masaryk. Aniž by někoho jmenoval, uváděl autor Světové revoluce, že „*generál Štefánik vyslovoval mi odůvodněné prý podezření i proti jedné z kyjevských osobností – byl by to jediný a ojedinelý případ zrady*“.²⁹

Jako vedoucí činitel kyjevského směru ruských krajanů se dr. Vondrák cítil těmito poznámkami dotčen: „*nemohu jinak, než vztahovati výše uvedené tvrzení na svou osobu*“.³⁰ Hodlal hledat soudní ochranu, ale zjistil, že podle ústavy je prezident republiky nezodpovědný ze své činnosti a nemůže být, s výjimkou velezrady, stíhán. Podle dr. Vondráka, „*přičilo by se primitivnějšímu právnímu citu, aby někdo měl výsadu nedotknutelnosti a mohl naprosto beztrestně dotýkati se cti jednotlivých občanů, třeba i svých politických odpůrců*“.³¹ Proto se obracel na ministra spravedlnosti se žádostí o radu a ochranu, „*neboť stojím před tváří zákonů naší republiky bezradný a bezbranný*“.³²

Rozsáhlejší je Vondrákovo memorandum zaslané v roce 1927 předsedovi vlády Antonínu Švehlovi, a to v souvislosti s novou prezidentskou volbou. Vondrák správně usuzoval, že ve Švehlových rukách je soustředěno rozhodnutí o volbě prezidenta, a proto mu poslal varování „*do-*

²² Věstník ÚSČSR, 18, 1937–1938, č. 1, s. 3–4.

²³ VONDRÁK, V.: *Z doby bojů o samostatné české vojsko*. Praha 1925, s. 9–25.

²⁴ Čechoslovák, 2, 1922, s. 79–80.

²⁵ AHMP, f. ÚSČSR, k. 20, i. č. 285, potvrzení Zemské správy politické (ZSP) v Praze z 29. 4. 1924.

²⁶ Tamtéž, ZSP v Praze V. Vondrákovi 3. 5. 1921.

²⁷ Tamtéž, V. Odliva ze Smichova ÚSČSR 2. 12. 1939.

²⁸ Věstník ÚSČR, 5, 1925, č. 9.

²⁹ MASARYK, T. G.: *Světová revoluce*. Praha 1925, s. 192.

³⁰ Fronta, 1927, č. 8, s. 1.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

kud ještě není pozdě“.³³ Vondrák varoval Švehlu před Masarykovým znovuzvolením, což by prý vzbudilo trapný dojem v celém světě „potvrzujíc smutnou skutečnost, že Československo je zemička tak chudíčká na státnické talenty, že i při celkové změně směru své vnitřní politiky nemá nikoho, kdo by byl schopen ji reprezentovat před světovým fórem“.³⁴ Narážel na vytvoření nové vlády československo-německé občanské koalice bez účasti socialistů a upozorňoval na skutečnost, že předchází Masarykova volba v roce 1920 se „odbyvala za hřmění revolučních hesel, v náladě ještě skoro převratové. Něco jiného je dnes, kdy republika projevila nedvojsmyslnou vůli ke konsolidaci a zřekla se definitivně dalších experimentů dle bolševických vzorů.“³⁵ Vondrák ve svém memorandu tvrdil, že „není snad v celé republice Čecha a Slovák, který by byl více cizím našemu národnímu charakteru a tudíž méně způsobilým k úřadu prezidenta republiky – než právě prof. Masaryk“.³⁶

Dr. Vondráka iritovaly některé pasáže Masarykovy Světové revoluce, které se zabývaly československým odbojem v Rusku. Masaryk podrobil kritice postup kyjevských Čechů vedených dr. Vondrákem, kteří v lednu 1915 žádali, aby byl Svaz československých spolků na Rusi uznán ruskou vládou za reprezentanta českého národa. Masaryk psal: „petenty nenapadlo, že by museli mít nějakou legitimaci od národa, mají-li v Rusku požívat autority, a že ruská vláda nemůže určovat, kdo má reprezentovat náš národ. Mohli reprezentovat jen naše kolonisty, ruské občany, jsouce sami občany ruskými“.³⁷

Masaryk ve Světové revoluci kritizoval také postup Vondrákova Svazu, který zastával názor, že je reprezentantem všech Čechů a Slováků v Rusku, zatímco Masarykova Československá národní rada je představitelem národa v mezinárodních záležitostech. Vondrák byl také kritizován, že ještě na podzim 1916 si prý výslovně přál, z obav ze ztrát na životech, jen malé české vojsko. O vojenské komisi Svazu, kterou vedl Vondrák, se Masaryk vyjádřil, že „členové komise nám byli nepřátelští“.³⁸

Vondrák ve svém Memorandu srovnával vlastní činnost, která od prvních válečných dnů směřovala k budování českého vojska jako jednoho z atributů budoucího samostatného státu, s údajnou váhavostí Masaryka, který teprve o deset měsíců později zahájil veřejně svou zahraniční akci. Vondrák odsoudil Masaryka za to, že prý vedl „soustavnou intriku proti Svazu čl. spolků na Rusi, ryze to národní a demokratické organizaci, která od prvého okamžiku války po více než dva a půl roku řídila, financovala, usměřňovala a vedla náš zahraniční odboj. Mimořádné úspěchy Svazu na poli diplomatickém a ohromný rozmach jeho vojenské akce, zvláště v roce 1916, byly solí v očích aspirantů na vůdcovství z milosti boží, alias z vůle a posláni národa!“³⁹ Dle Vondráka ani Dürich se nikdy nesnížil k zákulisní činnosti proti Svazu. Naproti tomu Masarykovo snažení údajně „směřovalo jen k rozvrácení a zdeptání Svazu, v němž spářoval nebezpečného soupeře svých osobních aspirací. Nevynechal jediné příležitosti, kdy by mohl Svazu uškoditi, neúnavně podryval jeho autoritu mezi krajany a neostýchal se denuncovat Svaz i v očích ruské vlády...“⁴⁰

Vondrák tvrdil, že ani nutnost koncentrace všech sil, ani korektnost a loajlnost Svazu nezabránilly smetení Svazu po Únorové revoluci, kdy vedení odboje v Rusku bylo odevzdáno do

³³ VONDRÁK, V.: *Vondrák contra Masaryk*. Köln 1958, s. 19.

³⁴ Tamtéž, s. 30.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž, s. 20.

³⁷ MASARYK, T. G.: c. d., s. 181.

³⁸ Tamtéž, s. 194.

³⁹ VONDRÁK, V.: *Vondrák contra Masaryk*, c. d., s. 21.

⁴⁰ Tamtéž.

rukou Masaryka a jeho spolupracovníků. Obvinil Masaryka z toho, že „*pracoval soustavně a energicky na převychování odboje národního na revoluci socialistickou. Když pak vojsko se doplnilo více než na polovinu ulejšváky, kteří se do legií hlásili, až když viděli, že v nich je jediná záchrana před vytouženými vymoženostmi bolševické vlády, Masaryk měl vyhráno.*“⁴¹ Vondrák obvinil Masaryka, že zradil nejen národní Rusko, nýbrž i spojence tím, že neposkytl pomoc gen. Lavru Kornilovovi k zorganizování protibolševických sil v době, kdy síla československých legií vysoko převyšovala sílu bolševiků, zvláště od března do srpna 1918: „*Kdyby Masaryk zůstal věren Rusku, tomu Rusku, kterému vděčíme za vybudování našeho samostatného vojska, za pronikavou diplomatickou podporu ideje samostatnosti českého a slovenského národa před Spojenci a před celým světem – a zabezpečil tvořící se Dobrovolné armádě ruské organizační základnu, jak ho o to žádali Kornilov a Alexejev a jak jsme úpěnlivě o to prosili my, ruští Čechové, pak není možno pochybovati o tom, že ještě v létě r. 1918 by Dobrovolná armáda byla v Moskvě.*“⁴² Obvinil Masaryka, že jeho jednání bylo vedeno osobními a stranickými zájmy: „*Stačí, postavíme-li si otázku, na jaké místo v Čechách mohl Masaryk aspirovati, kdyby Rusko národní zvítězilo nad bolševismem, a proto přátelsky potřásl ruce, které právě podepsaly brest-litevský mír, a pranic se přitom neohlížel na smrtelné nebezpečí, do něhož uváděl Spojence i naše vojsko.*“⁴³

Kornilov a Alexejev, které označil za „*osvědčené generály – demokraty*“ (!), podle Vondráka usilovali nejen o záchranu Ruska, ale i o obnovu východní fronty proti Německu a Rakousko-Uhersku, a proto pro československé legie neexistovala otázka, s kým jít. Československé vojsko „*chtělo-li zůstat věrno svým povinnostem a závazkům, své cti a dějinnému poslání, nemohlo jednati jinak, než zachovati věrnost Spojencům a jíti s národním Ruskem, které by, maje zabezpečený týl, hravě porazilo bolševiky a ihned postavilo novou frontu proti Německu, třeba i posunutou hluboko na východ, ale právě tím nebezpečnější v důsledku prodloužení komunikačních spojů. V každém případě další zásobování německého bloku na Ukrajině by bylo znesmůžněno a donutilo by Němce soustředit na nové frontě alespoň polovinu těch sil, které po brest-litevském míru Němci přehodili proti Francii. A v tom spočívá strašlivá zrada Masarykova... prohlásil falešné a naprosto nemožné heslo neutrality, a tím nejen že národní Rusko zabil, ale i protáhl válku nejméně o půl roku.*“⁴⁴

Podle Vondráka Masaryk dobře viděl, co se odehrávalo po bolševickém převratu v Kyjevě, a přitom „*se klidně bavil s kyjevským velekatem Muravjevem a liboval si, že i ten Muravjev o něm slyšel a chová k němu vřelou sympatií*“.⁴⁵ Vytýkal mu, že vědomě desorientoval USA, když tvrdil, že ruské monarchistické hnutí je slabé a Spojenci ho nesmí podporovat. Tvrdil, že Masaryk své organizační schopnosti postavil v Americe cele do bolševických služeb, neboť zrazoval Spojence od vměšování se do ruských záležitostí, neboť prý po brest-litevském míru Spojenci nemají vůči Rusku žádných povinností. Zde se Vondrák shoduje s americkým historikem polského původu Richardem Pipesem, podle kterého „*Masaryk obdařil bolševiky tak velkou sympatií, že naléhal na Dohodu, aby de facto (podtrženo v originále – J. V.) uznala jejich vládu*“.⁴⁶ To se podle Vondráka, velmi hodilo Davidu Lloyd Georgovi, který „*si záhy osvojil myšlenku, že diktatura bolševiků je sice hrozným neštěstím pro Rusko, ale nikoliv pro Velkou*

⁴¹ Tamtéž, s. 22.

⁴² Tamtéž, s. 23.

⁴³ Tamtéž, s. 23–24.

⁴⁴ Tamtéž, s. 24.

⁴⁵ Tamtéž, s. 25.

⁴⁶ PIPES, R.: *The Russian Revolution*. New York 1990, s. 495. Podle J. Kovtuna, „*jeho myšlenka kladné spolupráce s bolševickou vládou vzbuzovala málo nadšení*“. Srv. KOVTUN, J.: *Masarykův triumf*. Praha 1990, s. 190.

Británie.⁴⁷ Na zasedání válečného kabinetu 22. července 1918 Lloyd George dokonce konstatoval, že Velké Británii je lhostejné, jaká vláda v Rusku vznikne: republika, bolševický stát či monarchie.⁴⁸

Memorandum dr. V. Vondráka bylo publikováno teprve po třech desetiletích jeho exilu ve Francii a v Chile, a to v roce 1958 v Kolíně nad Rýnem. Přes svou subjektivnost nás nutí k zamýšlení nad možnostmi a limity tehdejší československé politiky vůči Rusku. Čechoslováci měli být využiti jako přední stráž, ale pro koho? Dohoda se nesnažila přijít jim na pomoc, ačkoliv štědře udělovala poučení a rady. S pomocí nespěchali ani protibolševičtí Rusové. Pod tlakem Dohody se Čechoslováci pokusili o sjednocení ruských politických seskupení v Povolží a na Sibiři, ale bez úspěchu. Vzájemné spory mezi Rusy (Komuč a vláda v Omsku) Čechy iritovaly.⁴⁹ Na druhé straně bolševická vláda obdržela v téže době německou podporu prostřednictvím tří tajných klauzulí dodatkové dohody z 27. srpna 1918, ve kterých Němci očekávali od Rusů okamžité užití všech dostupných prostředků nezbytných ke ztlumení povstání gen. Alexejeva a Čechoslováků.⁵⁰ Za této situace se jeví představy dr. Vondráka jako nereálné a jako kritika T. G. Masaryka byla nespravedlivá, neboť Masarykova politická linie byla mnohem realističtější. Masarykovi šlo v první řadě o záchranu československého vojska, aby se nerozplynulo v chaosu všeobecného rozvratu.

Druhým volyňským Čechem, který se zasloužil o úspěchy prvního odboje v Rusku, byl žurnalista Věnceslav Švihovský. Po neúspěšné snaze vyučit se sládkem v českém pivovaru v Olšance u Žitomiru odešel Věnceslav v roce 1891 do Nikolajeva v Chersonské gubernii, kde si mezitím jeho bratr zřídil vlastní zahradnictví.⁵¹ Bratr František měl hodně známých v kruzích opoziční inteligence, především navrátilců ze sibiřského vyhnanství. Ti měli zakázán pobyt v Oděse, a proto se soustřeďovali v Nikolajevě. Pod jejich vlivem Věnceslav externě vystudoval šest tříd tamní Alexandrovy reálky. V tajném vzdělávacím sociálnědemokratickém kroužku se Věnceslav seznámil i s pozdějším bolševickým lidovým komisařem zahraničních věcí a vojensktví Lvem Davidovičem Bronštejnem-Trockým.

Pro politickou nespolehlivost nemohl pokračovat ve studiu na hornické akademii a vrátil se na Volyň, kde působil jako domácí učitel. Tehdy v něm vzklíčila myšlenka vydávat pro ruské Čechy české noviny. Aby se k tomuto náročnému úkolu dobře připravil, odjel studovat žurnalistiku do Paříže, kde zůstal devět let. Pracoval jako soukromý úředník a navštěvoval přednášky na právnické fakultě, škole politických věd a žurnalistické škole. Později se seznámil také se zdejší ruskou a českou kolonií, kde přednášel. Od roku 1902 působil jako dopisovatel českých i ruských novin a časopisů. V ruském kroužku poznal budoucího československého prezidenta Edvarda Beneše a přispěl k jeho sblížení s budoucí první dámou ČSR Annou (Hanou) Vlčkovou (Benešovou).

V roce 1908 Švihovský opustil Paříž a odebral se do Prahy, kde vstoupil do redakce *Času*, který vydával Tomáš G. Masaryk. Poté se po desetiletém pobytu mimo domov vrátil na Volyň, kde přestoupil k pravoslaví a oženil se s dcerou statkáře Ludmilou Šmolíkovou. Spolu s českými podnikateli Václavem Klichem a Jindřichem Jindříškem vytvořil družstvo, které mělo v Kyjevě vydávat české publikace. Stal se ředitelem a redaktorem nového českého listu *Čechoslovan*, jehož první číslo vyšlo v lednu 1911. List usiloval o to, aby Češi v Kyjevě a na Volyni postupovali společně s pokrokovými liberálně demokratickými stranami proti ruským nacionalistům a klerikálně monarchistickému Svazu ruského lidu. Heslem novin bylo: „*Vše pro*

⁴⁷ VONDRÁK, V.: *Vondrák contra Masaryk*, c. d., s. 26.

⁴⁸ PIPES, R.: c. d., s. 519.

⁴⁹ Tamtéž, s. 520.

⁵⁰ Tamtéž, s. 525.

českou větve na Rusi“. V době balkánských válek vycházel *Čechoslovan* 2× týdně, později se z něj stal obdeník. Snahy o vydávání deníku znemožnila první světová válka, kdy k 30. prosinci 1914 byl Švihovský nucen jeho vydávání zastavit. V roce 1915 vyšel pouze *Sborník Čechoslovan* a dvě čísla časopisu *Česko-ruská jednota*. Teprve v únoru 1916 bylo vydávání *Čechoslovana* obnoveno a v prosinci 1917 jeho náklad dosáhl 15 tisíc exemplářů. Poslední číslo vyšlo koncem ledna 1918 před obsazením Kyjeva Němci. V letech 1917–1918 publikoval v *Čechoslovanu* své fejetony také spisovatel Jaroslav Hašek.⁵² Švihovský podporoval Masarykův protirakouský odboj. Informoval také o Masarykově pobytu v Kyjevě, např. o jeho přednášce na schůzi kyjevského obchodního ústavu 23. listopadu 1917 o ideologii tehdejší války. Během hodinové rusky proslovené řeči vyličil Masaryk světový význam války a zdůraznil demokratičnost spojeneckého plánu osvobození malých národností.⁵³

Na ustavujícím I. sjezdu Svazu českých spolků na Rusi v Moskvě v únoru 1915 koncipoval Švihovský rezoluci vyzdvihující slovanský a mezinárodní význam osvobození českého národa a obnovení českého státu. Na velikonočním II. sjezdu Svazu československých spolků ve dnech 12.–20. dubna (25. 4. – 2. 5.) 1916 se Švihovský stal členem správy Svazu. Ale po Únorové revoluci na III. sjezdu Svazu v roce 1917 musel spolu s dalšími dosavadními vedoucími představiteli ruských Čechů odejít do politického úzadí. V *Čechoslovanu* podporoval ukrajinské snahy o samostatnost. Po vzniku ČSR byl jmenován zástupcem předsedy ukrajinské diplomatické mise v Praze, kde se mj. snažil vycházet vstříc potřebám ukrajinských Čechů, zvláště těm, kteří usilovali o reemigraci do ČSR.

Po zániku Ukrajinské lidové republiky zůstal v Praze, kde založil tiskovou kancelář Centropress, jejímž úkolem bylo objasňovat evropským listům československou politiku. V tomto smyslu působil jako předseda Polsko-československé tiskové dohody, Bulharsko-československé tiskové dohody, Pobaltsko-československé tiskové dohody a Malé tiskové dohody (Jugoslávie, Rumunsko, ČSR) soustředěných v Centrálním sboru československého tisku. V květnu 1938 byl zvolen mimořádným členem národohospodářského odboru Slovanského ústavu.⁵⁴

Velkou pozornost vzbudily v roce 1935 Švihovského šedesátiny. Předseda senátu Národního shromáždění František Soukup mu psal z dovolené v Nice: „*Ihned spěchám, abych Ti k tomu jubileu co nejupřímněji blahopřál. Ty víš, drahý hochu, jak Tě máme z celé duše rádi, a přejeme Ti tolik dalších let nové vzácné a úspěšné činnosti.*“⁵⁵ Na blahopřání generálního inspektora branné moci gen. Jana Syrového Švihovský odpověděl: „*Kdo by se nadál před 20 lety, když jsme tam na Vladimírské (v Kyjevě – pozn. J. V.) v polotemném pokoji hovořili o České družině, že dnes generální inspektor branné moci ČSR bude blahopřáti k narozeninám redaktorovi Čechoslovana!*“⁵⁶ V odpovědi na blahopřání předsedy poslanecké sněmovny Národního shromáždění Bohumila Bradáče Švihovský oceňuje, že „*první hodnostář po prezidentovi v republice, hlava našeho Národního shromáždění našeho svobodného státu hodnotí tuto práci.*“⁵⁷ Místopředseda senátu Václav Klofáč psal V. Švihovskému: „*Máte u nás důležité poslání, a proto Vám přeji do dalších let hodně zdraví a úspěchů.*“⁵⁸ Švihovský slíbil, že „*pokud mé síly stačí, budu pracovati*

⁵¹ Archiv Pavla Tarnavského, Švihovského autobiografie *Z mého života*

⁵² *Čechoslovan*, 1917, č. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 16, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53; 1918, č. 1, 2, 3.

⁵³ *Čechoslovan*, 1917, č. 51, s. 12.

⁵⁴ Archiv P. Tarnavského, dopis Slovanského ústavu V. Švihovskému z 1. 6. 1938.

⁵⁵ Tamtéž, dopis předsedy senátu V. Švihovskému 29. 7. 1935.

⁵⁶ Tamtéž, dopis V. Švihovského J. Syrovému z 25. 7. 1935.

⁵⁷ Tamtéž, dopis V. Švihovského B. Bradáčovi z 25. 7. 1935.

⁵⁸ Tamtéž, dopis V. Klofáče V. Švihovskému z 25. 7. 1935.

*pro věci, které jsou nám stejně drahé a jimž jsme věnovali větší část svého života“.*⁵⁹ Blahopřejné dopisy obdržel V. Švihovský také od sociálnědemokratického ministra sociální péče Jaromíra Nečase, spisovatelky Marie Majerové a kancléře prezidenta republiky dr. Přemysla Šámala. Za svou činnost byl dekorován řadou domácích a zahraničních vyznamenání. Byl nositelem Československé revoluční medaile za 1. odboj, Polského důstojnického kříže Polonia restituta IV. stupně, Jugoslávského velkokříže sv. Sávy II. stupně s hvězdou, Velkokříže rumunské koruny II. stupně s hvězdou, Komanderského kříže rumunské hvězdy III. stupně a Lotyšského komanderského kříže III. stupně.⁶⁰

Po založení Československého ústavu zahraničního v roce 1929 se V. Švihovský stal jeho místopředsedou. Činnost ústavu byla v době nacistické okupace přerušena, po válce se Švihovský stal jeho předsedou (1946–1949). Tak jako v roce 1919 vedl delegaci volyňských Čechů k prezidentu Masarykovi, tak v roce 1946 vedl jejich delegaci k prezidentu Benešovi, kde se jednalo o urychlení československo-sovětských jednání o reemigraci.

V roce 1947 byl hlavním organizátorem VI. Masarykova dne československého zahraničí, kde přednesl závěrečný projev: *„Z vděčnosti ke krajanům, kteří první poskytli pomoc T. G. Masarykovi v jeho boji, byl vybudován Československý ústav zahraniční jako místo, jemuž národ ukládá péči o své příslušníky rozptýlené po světě. Po Mnichově byl Ústav mezi prvními obětmi jako výrazný nositel pokrokových snah demokratického Československa. Oběti fašistického teroru jsou četné i mezi krajanskými pracovníky... Zahraniční ústav hodlá v Praze vybudovat důstojné středisko pro krajany z celého světa, aby tak byla manifestována spojitost domova s Čechy a Slováky za hranicemi... Chceme, aby krajané čerpali z bohatých a nesmrtelných tradic a zdrojů československých, aby byli našimi pomocníky a zastánci československých věcí před světovou veřejností.“*⁶¹

Pod vedením V. Švihovského se Československý ústav zahraniční podílel v letech 1946–1949 na reemigraci 200 tisíc zahraničních krajanů a obnovování kontaktů s Čechy a Slováky v cizině. V rámci poúnorových čistek musel opustit funkci předsedy ústavu a stáhl se do soukromí, kde se věnoval historii ruských Čechů.

Príspevkem k poznání dějin ruských Čechů je korespondence V. Švihovského s bývalým tajemníkem dr. Vondráka Ladislavem Grundem, který byl dva roky vězněn bolševiky, vedená v 50. letech 20. století. Grund mu v listopadu 1954 napsal: *„Měl jste mnoho nepřátel a protivníků... Nikdy jste nenabyl u T. G. Masaryka úplného absolutoria od svých odbojových hříchů.“*⁶²

Ruští Češi byli za první světové války rozděleni do dvou skupin – kyjevské, vedené dr. V. Vondrákem, a petrohradské v čele s Bohuslavem Čermákem, která měla blíž k Masarykově pařížské Národní radě. Švihovský se spojil s petrohradskou skupinou proti V. Vondrákovi, ale *„necítil jsem se volně v moskevsko-petrohradském prostředí, kde jsem viděl faleš a neupřímnost“.*⁶³ Po čtyřiceti letech Švihovský litoval, že nedošlo k upřímné dohodě mezi ním a dr. Vondrákem: *„Kdyby Vondrák při svých řečnických a diplomatických schopnostech měl za sebou Čechoslovana s jeho vlivem, byl by mohl mnohem více dokázat. Neporozuměli jsme si, neuvědomovali si, že při vzájemné spolupráci bychom mohli vytvořit značnou sílu, s níž by se muselo počítat. Dr. Vondrák vřele lnul k republice, ale poměry se vytvořily tak, že se nemohl uplatnit ve veřejném životě, což by bývalo bylo jeho přáním. Práce, kterou konal obětavě pro*

⁵⁹ Tamtéž, dopis V. Švihovského V. Klofáčovi z 25. 7. 1935.

⁶⁰ Tamtéž, seznam vyznamenání V. Švihovského.

⁶¹ Český dialog, 2003, č. 3.

⁶² Knihovna Náprstkova muzea, archiv SSSR 1/7-3, Grund Švihovskému 4. 11. 1954.

⁶³ Tamtéž, dopis Švihovského Grundovi z 26. 2. 1955.

českou věc na Rusi, nebyla oceněna ani zhodnocena, dokonce nebyla ani uznána... vděčnost není vrozenou vlastností našeho národa.“⁶⁴

Švihovský, který ve svých osmdesáti letech plánoval velký sborník prací k dějinám volyňských Čechů, chtěl do něj přispět popsáním období do 1. světové války. Vzpomínal také na tuto válku a zvláště na Jaroslava Haška, který „napsal o kyjevských Čěších (speciálně o Jindřichu Jindříškovi a o mně) hrubý paskvil ve své Pochodni... je pro mě neslušným a bezcharakterním tvorem“.⁶⁵

Podle Grunda „nestranný historik, který bude psát o našem odboji v Rusku...pozastaví se na osobních vztazích vynikajících členů kyjevské kolonie, at' již to byli Vondrák nebo Švihovský, Jindříšek nebo Dědina, Zuman nebo Zival a bude zkoumat, jaké to byly příčiny, které nedovolily tyto průbojné osobnosti postavit v historickém okamžiku na jednu, třeba i politicky kompromisní základnu, a budou dále zkoumat, zda příčiny nebyly již tehdy (1916) špatným tahem, kdyby Českoslovan stal se osobním orgánem nejen jeho zakladatele, ale i dr. Vondráka. Získal by velmi na politické váze!“⁶⁶

Ve své odpovědi Švihovský uvádí: „Pracovali jsme poctivě a dle svého dobrého svědomí. A to je to hlavní. Že nebylo bojčům stejně měřeno, je samozřejmé, když uvážíme, jak velký počet kvalitních osob uplatňoval svůj vlastní názor v našem hnutí na Rusi a jak se snažily vtisknout mu nezřídka svůj osobní ráz.“⁶⁷

Ve vzájemné korespondenci si účastníci prvního odboje v Rusku V. Švihovský a L. Grund vyměňovali názory na události v roce 1916. L. Grund psal Švihovskému: „Když si se octl ve víru politického boje Svaz – Dürich – Štefánik, často si byl tak zdisgustován, žes chtěl utéci od politiky. Jaké se sváděly boje, abys Tvůj časopis předal vedení odboje alespoň po dobu války. V tutěž dobu byl's v častém styku s Gerovským, měla se kupovat v Petrohradě tiskárna, Českoslovan se měl stěhovat s Šebou a Žďárským tamtéž, Grund měl v Kyjevě zůstat s Tvojí tiskárnou. Hašek dopisoval Švejka teprve, když už se tiskly první jeho sešity. Všichni ti Haškovi obdivovatelé nechtějí se dotýkati období 1916–1917, kdy by se politická fyziognomie Haška projevila jinak, než je žádoucí dnešnímu režimu a dnešní bosácké charakteristice Haškově.“⁶⁸

Švihovský soudil: „Když analyzuji náš vzájemný poměr (s Vondrákem – J. V.) po dlouhou řadu let, zazlívám si, že jsme oba byli tak nemoudří, že jsme si nedovedli upřímně pohovořit a vytvořit vzájemný poměr, když jsme měli k sobě tak blízko.“⁶⁹

Bylo to právě Rusko, kde byla ihned na počátku války zahájena realizace ideje protirakouského odboje – předpoklad pro vznik ČSR. V této souvislosti byla důležitá vzájemná role předsedy Svazu československých spolků na Rusi v letech 1916–1917 volyňského Čecha dr. V. Vondráka a vydavatele Českoslovana V. Švihovského, který ale nepostupoval shodně s Vondrákem a jeho kyjevskou skupinou, ale spojil se s petrohradskou opozicí vůči správě Svazu, čehož později litoval.

(V rámci projektu GAČR P 410/12/0142.)

⁶⁴ Tamtéž .

⁶⁵ Tamtéž, Švihovský Grundovi 27. 2. 1955.

⁶⁶ Tamtéž, Grund Švihovskému 6. 3. 1955.

⁶⁷ Tamtéž, Švihovský Grundovi 12. 4. 1955.

⁶⁸ Tamtéž, Grund Švihovskému 17. 10. 1955.

⁶⁹ Tamtéž, Švihovský Grundovi 17. 12. 1955.